

2. D. B. V. Z.

CATACLYSMUS
THURINGIACUS,

vulgò

Die Thüringische
Sündfluth/

CUJUS HISTORIAM

Amplissimæ Facultatis Philosophicæ benevolò indultu,

SUB PRÆSIDIO

DN. GEORGII GOEZII,

WICHMARIA-THURINGI, PHIL. PRACT. IN
HAC ALMA SALANA PROF. PUBLICI
LONGE CELEBERRIMI,

PATRONI ATQVE PRÆCEPTORIS SUI
PERPETIM DEVENERANDI,

IN AUDITORIO PHILOSOPHORUM

ad d. XV. M. Januar. 1670.

Publico Eruditorum examini obtulit

AUTOR

GEORGIUS HEINRICUS CELIUS,

Crimmic. Misnic. Alumnus Ducalis Saxo-Vinar.

J E N Æ,

Recusa auctius M. DC. XC.

TYPIS JOH. GOLLNERI.

CATALOGUS
TERRITORY

Die
Landes

DN. GEORGI GOETZII

GEORGHENHARTSCHELLIUS

1717
Recula m. DC. XC.
T. J. G. G.

B. C. D.

PRÆFAMEN.

Inguis omninò seculis jam inde à Conditu Mundi singulare & notatu dignum quid evenisse, satis liquet: aliud quippe horribiles eclipses, torvos aspectu cometas, rara & inusitata meteora vidit; aliud monstrosis partibus notabilibusque casibus admodum refertum fuit; iterum aliud cruentum bellum est expertum, quod sequens ætas aurea & opinione citius concessâ pace denuò sæpe excepit. Alio seculo pestilentia diris modis est grassata, alio sterilitas ac fames improba: hoc uberri- mus annonæ proventus, isto, hujus maximus obtigit defectus; hoc vehementia sævitiaque passum fuit incendia, illud terræ motus quævis proxima destruen- ses; aliud ingentes persecutiones habuit, aliud quid aliud: aliud artem quandam utilissimam; aliud on- tra fraudes & scelera perniciosissima invenit. Hoc e- versione alicujus reipubl. inclaruit, aliud alia muta- tione quadam: aliud aqvarum exsiccatione labora- vit, adeoque fontibus irriguis non raro caruit, aliud contrà aqvarum inundatione minus gratâ pressum atque oneratum fuit. Verbo: *nullum utique extat se- culum*, si gravissimorum scriptorum annales quis e- volvit, quod non peculiarem in se contineat conside- rationem, quod non peculiari & decantatâ aliquâ no-

A 2

tà

tâ quasi obfignatum fuerit. Inter omnes tamen decur-
 sus seculorum, hoc paulatim ad finem vergens præ-
 sens nostrum, in quo per Dei gratiam adhuc degimus,
 eminere videtur, utpote in quo prædicta modò atque
 recensita quævis concurrere quasi deprehendimus,
 adeò ut etiam magni nominis multæque eruditionis
 Viri exinde supremum diem finemque mundi nobis
 imminentem & mox adfuturum colligant, quod suo
 loco relinquo. In præfenti missis aliis, non omninò abs-
 re me facturum esse pato, si exercitii Academici loco,
 thema de cataclysmo Thuringiaco, qui in annum cur-
 rentis à nativitate Christi sæculi decimi septimi, de-
 cimum tertium incidit, tractandum in me suscipiam,
 & quid hoc in negotio valeant humeri, quid ferre re-
 cusent, breviter experiar. Propositum verò discursum
 ita dispertire placet, ut constituam tria capita, inque
 primo præcognita enumerem. In secundo ipsum ca-
 tacyclismum, seu historiam cataclysmi Thuringiaci se-
 cundum suas circumstantias, damnumque huic re-
 gioni per hunc illatum, quantum datur, referam. In
 tertio recenseam officium Viri Politici circa istius-
 modi prodigia. Si impolitè & incultè quid dixerò, faci-
 le mihi datum iri veniam sperabo, tum ob materiæ
 raritatem, cum quod præfiscine dictum sit, nemo for-
 san, quod quidem ego sciam, hanc viam ante me cal-
 caverit, tum difficultatem, quæ in re ardua me non
 parum excusare videtur. Tu verò summum &
 supremum Numen, vive fons salutis, cle-
 menter me gubernas, & cœptis his
 annue.

CAPUT

CAPUT I.

SUMMARIA.

Etymologia & notatio quorundam nominum in hac disputatione occurrentium exhibetur, §. 1.

De existentia cataclysmi Thuringiaci quaedam afferuntur, §. 2.

De existentia aliorum cataclysmorum in particulari, §. 3.

De Græcia diluviis quibusdam, §. 4.

De diluviis in Romano Imperio variis hinc inde ortis, §. 5.

Digressio ad causas tempestatum, §. 6.

Divisio tempestatum & aliqualis descriptio, §. 8. & 9.

De fato quaedam immiscentur, §. 10.

De causa materiali, §. 11. & 12.

De causa formali, §. 13.

De causa, §. 14.

§. I.

Ad rem præsentem non omninò nihil facere posse mihi videtur, si rubricæ nomina penitus paulò prius examinem, cum insuper solenne sit disputantibus, notationem nominis primo evolvisse, ut eò melius viam ab subjectæ materiæ penitralia sibi præparent, totumque suum discursum eò felicius postea formare valeant. Quod proinde vocem cataclysmi attinet, natales suos Græcis debet, descendit quippe à *κατακλύζω*, abluo, item demergo, apud Lati-

nos aliàs vocatur diluvium, à diluendo, & hoc à luo, forte, quod luant quasi peccata homines diluvium passi; dicitur & diluvies, Germ. *Berschlemmung / Ergießung der Wasser / groß Gewässer /* communiter *Sündfluth*: Thuringiacus autem est à nomine substantivo proprio Thuringia, quod & Duringia scribunt, quæ est Landgraviatus omnium nobilissimus, cujus longitudo latitudine ferme par est, nempe duodecim utrinque milliaria, & continet juxta Neandri Geographiam in se 144. urbes 144. vicos. *Marckflecken* & 150. arces. Sita est ab ortu & occasu inter duo flumina Salam & Werram. Habuit quondam suos peculiare Reges, postmodum Hassiæ conjuncta fuit, usque dum ad Marchiones Misniæ & Saxonæ Duces devoluta est, de quibus & aliis, ut & vetustis ejus habitatoribus vide plura apud Zeil. Itin. German. c. 1. & 17. Chronica Thuringiaca Bechereri & Binharti, Cluverium, nec non Wolff. Heider. Vol. 1. Orat. 6. & Vol. 2. Orat. 26. & 28. ut adeò Cataclysmus Thuringiacus hujus regionis incolarum idiotismo exactè respondeat, quando dicunt, *die Thüringische Sündfluth* / ut proinde quid disputationis nostræ titulus præ se ferat, amplius non possit esse obscurum. Mentio porro fiet in hac nostra dissertatione aquæ, item cataractarum, igitur & horum vocabulorum etymon tribus saltem verbis judicare habet. Nimirum aqua non dicitur, ut Grammatici quidam putant, quasi *sine qua* esse non possumus, vel *à qua* sumus & vivamus; sed fuit vetus verbum Græcum *ἀχα*, ubi *χ* transit in *q*. vid. Becm. Orig. Lat. Lingv. sub hac voce aqua. *Cataracta* dicta à *κατάρραττω*, h. e. à defluendo: sunt enim inundationes repente irruentes, *plötzliche und schnelle Ergießungen von oben herab* / de quibus vulgò dicunt: *Es ist eine Wolckenbrust* (sed perperam, rectius quippe dicitur *Wolckenbruch*) *herab gestossen*. Gen. 7. *apertæ sunt cataractæ cœli*; ubi Lutherus vertit: *die Fenster des Himmels thäten sich auf*. Similis modus loquendi, *Fenster am Himmel* / legitur & 2. Reg. 7, Malach. 3. v. 10. & Jesa. 24. 28. Et

§. II.

Et hæc de notatione nominum. Jam dicendum esse de dicti Cataclysmi existentia. Quæ in materia historica aliunde haberi equidem non potest, quàm ex literarum monumentis. Ast ubi ea sunt? sane nulla invenio; & licet ego curtam admodum supellectilem possideam librorum, attamen & instructissimæ Bibliothecæ in hac Academia, quod intrepide affirmo, hac in materia subsidio mihi esse non potuerunt. Et quamvis ex scriptoribus unus & alter interdum ad similes alios cataclysmos delabitur, hunc tamen præcipui, quod miror, reticent, id quod eo cupidior me reddidit, ut in evolvenda hac historia lubentius desudarem. Collegi proinde ea, quæ ex provincialibus relationibus fide oppidò dignis, nec non ex Reverendo Vinariensi Ministerio accepi, & incudi disputatoriæ subjeci, id quod plenius ex infra dicendis, cap. nimirum 2. per totum patescit, quàm historiam cataclysmi ministrat vir itidem infra nominatus. Si igitur uspiam hallucinatus fuero, veniam ob difficultatem hujus materiæ ultro mihi polliceor, elegi siquidem hanc, etsi difficillima sit, atque à nemine antehac elaborata, non laureolam in mustaceo quærendi, aut alius alicujus vanæ gloriolæ captandæ causa, nequaquam, sed solius historiæ notatu dignissimæ studio ductus, quam electam semel deponere nolui, licet vel nullum invenirem, qui facem mihi subministraret. Existentia tamen hujus cataclysmi in dubium minimè vocabitur, si quæ cap. 2. dicentur, attendantur.

§. III.

Aliàs extitisse sæpius particulares cataclysmos alios, est certo certius. De universali isto Orbis diluvio non dicam, cum nemini ignotum sit, forsan nec iis, qui nondum ære lavantur, & vel limina sacrarum Pandectarum salutant. Istam etiam litem in præsentis discursu meam non facio, quamdiu nempe duraverit diluvium illud, quo mensæ & quo die coeperit, cum Autores nusquam inter se con-

ve.

venire videam: aliis principium, diem 17. Aprilis anni M. 1656. & finem post semestre anni spatium statuentibus: aliis autem diem 28. Nov. dicti anni pro principio, & pro fine, diem 6. Januarii sequentis 1657. anni habentibus.

§. IV.

Theſſaliaꝝ diluvium, quod annis aliquot non ita multis ante exitum Iſraëlis ex Ægypto, Anno ſcil. M. 2440. fuiſſe traditur, quis ignorat? de hoc ſiquidem Juſtinus lib. 2. hiftoriar. c. 6. dicit, quod Amphictyonis, (qui primus Minervæ urbem ſacravit, & nomen civitati Athenas dedit) temporibus, aquarum illuvies majorem partem Græciæ populorum abſumferit. Superfuerunt, pergit, quos refugia montium receperunt, aut ad regem Theſſaliaꝝ, Deucalionem, ratibus eveci ſunt. Sic Varro in prologo lib. 3. de R. R. refert, quod Ogygis Thebanorum regis tempore primum omnium diluvium fuerit. Sed D. Auguſtin. de C. D. lib. 18. dicit: Tempore quo regnabat Ogyges, diluvium magnum factum eſt: non iſtud maximum, quo nulli homines evaſerunt, niſi qui in arca fuerunt, ſed tamen major, quam quod poſteà tempore Deucalionis fuit. Quod & nos veriſimilius putamus.

§. V.

Et non Græcia ſolum cataclyſinis ſæpius vexata fuit, ut ex Platone & Herodoto plura exempla facili negotio afferre poſſem, niſi chartæ temporique parcerem; ſed etiam Romanorum ditio; ſic temporibus Antonini Pii, Juliani, Valentis. Juſtini, Ludovici Pii, Henrici IV. & Henrici VI. maximæ fuere inundationes.

Anno Chr. 560. Tybris (qui fluvius Italiaꝝ principio exiguus, duobus poſtea & 50. augetur amnibus) Romam prorsus ferme (verbum eſt Lucretii) diluviavit.

Colonia Agrippinæ, an. 87. graviffimum cataclyſmum paſſa eſt.

In vico aliquo Savoniaꝝ Aſchebrunn/ 876. tanta fuit aqua-

390 y 196
qvarum moles, ut facile nullum loci habitabilis vestigium re-
linqueretur.

Quod etiam fuit in ducatu Mediolanensi, an. 1118.

An. 1187. in inferiori Saxonia gravis fuit irruptio a-
qvarum, de qua illorum (Saxonum) Chron. **In düssem**
Jahre verdränckede dat Water veele Lüde und
O.veeck / und een groot Gades Tecken schach
dartomal / dat leventige Kinder floten in der
Wegen / in Molden / in Vâthen / de Manne see-
ten up den Fußbalcken / und kâmen tho Lande in
frembde Jegend / &c. Vid. Alb. Cranz. in Metrop.
lib. 7. cap. 14.

Idem quoque evenit in Polonia, an. 1219. & an. 1440.

An. 1448. d. 12. Sept. Augusta Vindelicorum magnum
cataclysmum habuit.

Ut & eodem anno, nempe 1530. quo Lutherano-
rum confessio fidei, à Johanne Electore Saxon. in ma-
gnis Imperii Comitibus, in prædicta urbe Augusta Vin-
del. constantissimè exhibita fuit, Basileæ ingens fuit cata-
clysmus.

An. C. 1551. inter Isennacum & Gotham, item Cruci-
burgi fuit cataclysmus sat horribilis.

Et an. 1552. Budissini in Lusatia.

Quod & eod. anno nostræ Jenæ accidit.

Sic in omni fermè Germania, præsertim in Silesia,
Bohemia, Misnia, & Thuringia, an. 1556. cataclysmus
exitit.

Nec immunis fuit vicus Burgthonna, non procul à
Salza? eopse siquidem anno 1558. quo alma nostra Acade-
mia fundari cœpit, magnum vidit cataclysmum.

Item dicto anno tale quid Vinarix & Erffurti conti-
gisse legitur.

Rhodæ (oppidulo non procul abhinc dissito) priori
& hoc seculo graves fuisse aqvarum inundationes, audiui ex
viris fide dignis.

B

Qvas

Quas quoque passæ sunt urbes splendidae, & admodum præclaræ, ut Numburgum, Gera, Hala, Dresda, Misena, Witteberga, Magdeburgum, Brunswiga, & quamplurima alia loca, & pagi etiam in Thuringia, ut *Meckfeld/Klettowich* & circumjacentes alii nonnulli.

Scirtus per urbem Edessa (Rages olim dicta) in Osroëna fluens aliquando adeò se effudit, ut tota fermè urbs perierit: subsidentibus postmodum aquis, tabulam aliquam oblitteratam invenère, in qua hæc verba visum fermè fugientia, legibilia tamen adhuc quadantenus, cerni potuerunt? Scirtus fluvius malè saltabit (à saltando enim nonnulli derivârunt) civibus, *Das Wasser Scyrtus wird einmal den Bürgen einen bösen Sprung thun* / ut refert Irenæus in speculo aqvarum; ex quo plura, si placet, legi & depromi possunt cataclysmorum in hac aut illa provincia subinde exortorum exempla.

§. VI.

Nos, postquam particularia nonnulla exhibuimus diluvia, non omnia, quod nec nostri est propositi, nec videtur necessarium, ad alia, & quidem ad causas transimus, his perlustratis, ad ipsum Thuringiacum diluvium, miserandum deplorandumque istud spectaculum, progressum facturi.

§. VII.

Descriptiones tempestatum, divisionesque in sacris Bibliis & profanis Historicis evolvere atque inquirere alias si vellemus, triplicia earum genera extant. Unum vocari potest *Historicum*: ubi tempus & locus, nec non modus describitur, qualis fuerit, & quæ quantaque damna aquæ dederint. Alterum dici potest *Physicum*: hęc causæ cataclysmorum eruuntur, dijudicanturque ex principiis naturalibus. Tertium genus esse potest *Theologicum*: quo causæ eorundem morales exponuntur, & quomodo ad finem Ecclesiæ se habeat cataclysmus, docetur. Nos ultimum hoc genus ad cathedram remittimus sublimiorem, Historicè autem

tem

tem thema nostrum prosequemur. & de causis, sed obiter quasi, dicemus.

§. II.

Cataclysmorum (intelligimus h. l. sub his quascunque tempestates) causas jam quod attinet, dicimus, efficientem primam esse ipsum Deum verum, vivum, qui se in verbo revelavit. Gentiles equidem *Diis suis* hasce tempestates attribuerunt, credideruntque, eas efficere rerum omnium præpotentem (dixissem pene impotentem) Jovem. Non dicam de illis, qui *diabolo* ut causæ principali eas adscripserunt, quem Summanum, quasi summum manium, vocavere: quæ impia sententia toleranda haut est: permittit quidem Deus, ut Cacodæmon, ejusque organa fidelia, sagæ atque incantatrices, aliquid tentent, unde Germani dicunt *eine alte Wettermacherin*; sed tamen hanc permissionem ad certos limites restringit: nisi enim hoc esset, quid salvum quæso foret, si diabolo in terricolas grassari pro arbitrio liceret?

§. II.

Neque istud locum habere potest, quo gentes (forsan & hodiè adversarii nostri, imprimis Pontificii existimant, *Christianos* (quos in præsentia intelligo Lutheranos) omnis publicæ calamitatis causas & autores esse, adeoque tanquam hostes humani generis tollendos, vid. Tertull. in Apolog. in verb. si Tiberis ascendit in mœnia, &c. & Lutherus *Kirchen-Postill* / Dominic. X. post Trinit. **Wenn Unglück und Straffe für der Thür ist / so plaget und schreit die gottlose Welt / wäre das Evangelium nicht kommen / so wäre uns dieses nicht wiederfahren.** Suo autem gladio se jugulare hi videntur: calamitates quippe istorum æque ac nostratium orthodoxorum pulsant fores, licet vel nullus Christianus (Lutheranus) intra mœnia illorum habitet. Verbo ut rem eloquar, Deus justus in judicio suo est causa cataclysmorum efficiens remota: nemo enim putet, ex causis merè naturalibus, quibus vim

suam haut quaquam denegamus, hos cataclysmos pendere, sed extremi Numinis iudicio hominibus immitti. Pro-
 pinqua in genere morum, sunt corrupti filiorum huius sæ-
 culi mores, quod quidem extra dubitationis aleam pono:
 in genere naturæ quænam sit, an laborantis naturæ obstetri-
 ces, virtus cœlestium & ignis subterraneus, ego hic decidere
 non audeo. Videantur scripta publicè extantia, & adeantur
 acroateria Physicorum.

§. X.

Quantopere delirent illi, ne quid dicamus gravius,
 qui *fato* omnia sub sole quæcunque etiam fiunt, imputant,
 non est, quod prolixè hoc loco disputem. In illorum cen-
 su potissimum fuere Stoici, qui scelera etiam necessitate
 quædam inevitabili fieri crediderunt; verum hoc non so-
 lum ab Ecclesia, sed etiam Philosophorum doctrina planè
 alienum est. *Fatum aliquod Politicum datur utique, cuius do-
 ctrina civilis prudentia studiosis debet esse quam commendatis-
 sima, ut loquitur Dn. Conring. de ortu & mutat. regn. §. 43.
 Fatum enim agnoscere, sunt verba Excellentissimi Dn. Profes-
 soris Bosii, Fato se submittere, Fato sua consilia accommodare
 omninò debent, quicunque ad clavum Reip. sedent; sed vero, sed
 Christiano, seu ut alii vocant, Theologico. Vid. ipsum lauda-
 tum Virum in Tiber. §. 48. Fatum autem politicum quid ali-
 ud est, quam connexio seu series causarum mediorum & even-
 tuum, quibus Imperia ac Respubl. sæpe præter omnem opinio-
 nem humanam, ac modo nobis impervio, nunc oriuntur, nunc
 mutantur, decrescunt, servantur, ac intereunt, à Deo præscita,
 ejusque providentia cœlitus gubernata. Conf. Lipsius in mo-
 nitis Polit. c. 5. Tale fatum omnino datur, & legi plura de
 hoc possunt apud scriptores politicarum rerum passim. An
 autem fatalis annus is dicendus sit, in quo cataclysmus evenit,
 daß dieses darzu ein versehenes Jahr sey/ wenn der-
 gleichen Wasserfluthen sich ereigenen/ non ineptè quæ-
 ritur. Rem utpote altioris indaginis relinquo decidendam
 politioribus ingeniis. Quicquid sit hoc certum est, Deum,
 si in.*

si inundationes obtingant, istas huic vel isti loco, regioni, aut provinciæ, si meruerint, aliis in exemplum, immittendas secum constituere, adeoque & fato præscribere posse. Valeant & isti, qui frivola opinione ducti, olim & vera Dei cognitione destituti, radiantia sidera Deos esse asserebant, adeoque ab his mutationes rerum publ. harumque præcedentes pœnas, (seu monitiones potius, quas inter hic aquarum inundationes numero) proficisci firmiter credebant.

§. XI.

Causa materialis, qua Deus utitur, est undarum multitudo, ubi cataractas cœli, ut supra diximus, aperit, id est, vim nubium in guttas resolutarum frangit, & uno impetu discutit, ut aquæ plenis gurgitibus in destinatum locum irruant. Non enim semper cum tonitru aut fulmine (de quo Juvenalis Poëtarum more fabulatur in Satyr. 13. per Vulcanum in taberna Æternæ montis nigra fieri, ut tres istos fabriles servos, Bronten, Steropem atque Pyracmona graphice (falso tamen & pure fictitio, ut dixi, Poëtarum more) inducit, de quibus etiam videri potest Virgilius 8. lib. Æn.) inundationes obtingunt, quod nec in primo diluvio fuisse factum legimus, sed absque hoc evenire possunt. Et licet aliàs non de nihilo sit vulgi opinio, quæ periculum maxime abesse putat, post pluviam, tempore quidem tonitru, tamen aliud latere posse sæpius apparet, ut infra cap. 2. hujus exercitii demonstratur, quando tonitru cum pluviis longiuscule durat, tunc periculum est, ne malum aliquod nobis immineat, aquæ crescant, quævis obvia ruant ac devastentur.

§. XII.

Fluvius quidem unus præ altero sæpe ejus est indolis, ut, licet modice pluat, citissime crescat, qualis est, v. g. Plissa patriam meam alluens, ut & Elyster (ceuperhibetur) prope Geram, Leutera Jenam permeans &c. aliàs etiam æstus maris, de quo Physici miris modis dissentiunt, cataclysmis accensendus esset, quod tamen hoc sensu, atque nos sumimus cataclysmum, vix asseruerim. Verùm nisi Deus sit

iratus, velitque locum aliquem punire, ejuscemodi augmen-
ta fluminum, utpote citò iterum dilabentia, nos affligere
adeo non possunt, quæ proinde etiam cataclysmorum nomi-
ne venire posse vix videntur.

§. XIII.

Causa formalis cataclysmorum (horret calamus) est
immensa aquarum congeries, & per hanc porro data miseran-
da in aquis hominum & bestiarum suffocatio, ædificiorum,
agrorumque everfio; est deletio, excidium & ruina loco-
rum à feritate undæ facta. In hac autem tristi admodum
materia diu non immorabimur hoc in §. cum sequens caput
cataclysmi formam, ut & objectum, plenius & ad nau-
seam loqvetur.

§. XIV.

Denique finalis est ex parte quidem DEI, justitiæ exe-
cutio? scil. ubi aliis mollioribus viis Numen Opt. nihil in
homine proficit, tandem justitiæ suæ isto rigore satisfacit,
pro meritis immittendo pœnas: ex parte autem hominum
proxima est admonitio de imminentibus malis pœnæ,
remotius autem vitæ emendatio, & ad studium
innocentiæ excitatio.

Discant justitiam moniti, & non temnere Divos.

CAPUT

CAPUT II.

SUMMARIA.

- A**ditus ad historiam Cataclysmi paratur, §. 1.
 De urbe Vinaria, quædam ὡς ἐν παρόδῳ, §. 2.
 Mentio Scriptorum, quæ hujus Cataclysmi historiam attingere,
 §. 3.
 Tempus cataclysmi designatur, item constellatio cæli, §. 4.
 Antecedentia, §. 5.
 Ingredientia, & quidem Molis aqueæ accessus, §. 6.
 Furor, §. 7.
 Strages Hominum, jumentorum, ædium, suppellectilium, §. 8.
 9. 10. 11.
 Duratio, §. 12.
 Loca affectata, Thuringia, Vinaria, pagi, §. 13.
 Damni æstimatio, §. 14.
 Consequentia referuntur, §. 15.
 Quæ eodem anno evenere alia, Mortes Clarorum Virorum, &c.
 §. 16,

§. 1.

Tque nunc ipsam *Cataclysmi Thuringiaci*, sive, ut vulgus nostrum appellat, *Diluvii Vinariensis* expositionem aggredior, in qua quidem eo procedam ordine, ut quæ ipsum antegressa, præmittam; post miserandam ejus faciem inspiciam; tum denique quæ id infecuta fuere, recenseam. Gravis est recordatio tanti mali; & videri poterat, Thuringiæ, quæ ex diuturno bello vix dum emerit, *παθημάτων* istiusmodi commemoratione vulnera nondum obducta satis refricanda non esse. Sed juvat nihilominus exteris vires regionis amplissimæ, per tot mala etiam non plane ex-
 hau.

haustas, posteris verò exemplum iræ Numinis, pœnitentiæque
argumentum ob oculos ponere. Nec desunt in exemplum,
qvi Cœli istas (sic cum Poeta loqvar) injurias scriptis com-
prehenderunt, seculorumque memoriæ insinuarunt, quo-
rum vestigia legere quid vetat? Sic Tacitus sub Tiberio notavit
tonitrua, quæ potiores Asiæ urbes discutiendo everterunt.
Sic Dion Cassius, tempore Trajani, Antiochiam demollentes
tempestates graphicè descripsit. Et quid opus est, autores
omnes denominare, qvi de calamitatibus rerumpubl. unquam
scripserunt? ad præsentem rem hoc parum faciet: præfati su-
mus abunde satis: quod nostri est muneris agamus porrò.

S. II.

Urbs Vinaria, quo anno condita sit, equidem certò
dicere non possum, fortè nec alii: multa tamen sæcula eam
stetisse est admodum probabile, sicut longissima ante tempo-
ra Comites t. t. Orlamundanos ibi sedisse, nec non tempore
Othonis I, Imperatoris, h. e. A. C. 936. *comitia & conventus pu-
blicos ibi habitos fuisse*, me aliquando legisse memini. Dicitur
Græcè Oenagora, quasi Weinmarck /cujus laus eleganter ad-
umbrata à per. Rev. atqve Clariss. Dn. M. Adriano Bejero,
Archidiac. hujus loci meritissimo, in peculiari tractatulo,
pro re nata forsan typis excudendo, prolixè legi meretur. Et
sicut splendidissima illa civitas Electores, Principes, heroes,
virosque eruditos atqve satis celebres omni tempore protulit:
ita è contrario horrenda notatuque oppidò digna ibi conti-
gere. Sic aliquando frumento in hac urbe pluuisse perhibent,
foran eo tempore, quo aliquibus in locis Thuringiæ frumen-
to pluit, quod fuisse factum A. Chr. 825. refert Binhart. lib. I.
Chron. Thur. p. 52. & Rivand. p. 84. Sic an. 1555. d. 6. Jun.
per tres dies aqua fossæ circa arcem in sanguinem conversa
stetisse dicitur, item an. 1558. ut suprà attulimus, etiam ma-
gna fuit ibi aquarum inundatio, non tamen talis, quæ mox
describetur. Taceo non una vice grassantem illic pestilen-
tiam, & alios casus huc non trahendos.

Jam

Jam supra vice plus simplici professus fuit, ante me vix quemquam sub disputationis incudem hanc materiam revocasse, imo raros admodum inter Historicos esse, qui vel mentionem hujus Cataclysmi faciant, Atque in ista opinione confirmat me defectus scriptorum idoneorum. Vix enim unicus est, qui ex instituto rem transigere fuit ausus, nimir. B. Langius, SS. Theol. D. Concionator Au-licus Vinar. ejusque dioceseos Inspector, in *der Historischen Relation von der Weymarischen Sünd, und Wasserfluth*, quæ subnexa est duabus concionibus, quas inscribit *Wetter-Predigten*. Addatur M. Köhler. in oratione de causis cataclysmi Thuringiaci. M. Andreas Pulcius, Fac. Phil. Jen. Adjunctus in dissert. historico-didactica de diluvio Thuringiaco. *Sethus Calvisius* ad annum Christi cDc Ixc XIII. paucis, prout scil. instituti ferebat ratio, rem attingit, in-quiens: *Inundatio ex tempestatibus maxima die 29. Maji hoc anno accidit, quâ plurimi homines cum adibus perierunt acces-serunt grandines, & fulmina, quibus segetes perierunt. Ac-cidit hæc calamitas presertim in Thuringia: eandem etiam fortunam Bohemia, Saxoniam, Austria, Gallia & aliæ regiones senserunt.* Præter hunc oppidò pauci alii, sed concisius ad-huc, rem, profecuti fuerunt.

§. IV.

Sed in rem veniam. Annus agebatur Mundi 5562. Æræ C. 1613. quem enumerat vox illa Symbolica: JUDI-CIUM. Ad Clavum Imperii *Sacro-Sancti* sedebat Div. MATTHIAS, cognomento *Liberalis* dictus, qui biennio an-tè Fratri RUDOLPHO successerat. Electoratus Saxonici insignia ferebat JOHANNES GEORGIUS I. cognomina-tus *Felix*. Vid. Lungwizii *Admiranda Saxonica* Lib. I. c. VI. Ducatui Vinariensi Leges dabat Gloriosæ Memoræ Princeps. DN. JOHANNES ERNESTUS, JUNIOR, Baliviæ Thu-ringiacæ Commendator. Universitatis proavitæ Rector duo-decies, in quo utrum flagrantissimum pietatis studium, an

invictum animi robur quis admirari potius debeat, saeculum ambigit. Sed ut summas animas raro diu indulgent terris Fata: sic non adeo multis post annis tantum Saxoniae Lumen Martis torrente absorptum & cum ingenti totius Christianorum gentis luctu obiit in vico d. 4. Decembr. in superiori Hungaria ad S. Martini, A. C. 1626. sepultus Vinariae, A. C. 1627. 18. Jul. Sedem Pontificiam tum premebat *Clemens VIII. à quo Veneti, repetita lege de bonis immobilibus non legandis ac donandis sacri ordinis hominibus, ringentibus Jesuitis, qverelamqve Romae instituentibus, excommunicantur. Quae res origo fuit celebris decreti ejusd. reipubl. quo extra urbem ac ditionem Venetam Jesuita perpetuo exulare jubentur.* Vid. Boxhorn. Tab. Chronolog. Quod tamen decretum publica auctoritate sublatum & gangranam Jesuiticam postliminio restitutam hodie esse, quis ignorat? Equidem si mihi allubesceret, curiositatibus indulgere, aut principiis meteorologicis ex Astrologia desumptis fidendum foret, sanè dicerem, me habere, quod allegare passim pro causa, unde tanta in Thuringiam irruptio aquarum facta sit. Etenim in Constitutione caeli verna sive Themate caelesti ad tempus ingressus Solis in principium Arietis erecto deprehendimus, in signis aqueis ac humidis Saturnum cum Luna, Venerem item & Mercurium, ipso Sole tum in ultimo piscium puncto, quod cum primo Arietis coincidit, adhuc subsistente, ex medio Caeli culmine terras hasce radiis suis ad inundationem pronis ferire, ut de suo hæc mihi commodet Vir ampliss. & Excell. Dn. Erhardus Weigelius, Mathemat. in illustri hac Salana P. P. Celebratissimus, alumnorum Ducalium Inspector Gravisimus, & h. t. Ampliss. Fac. Phil. Decanus admodum spectabilis, Dn. Patronus & Præceptor meus jugi pietate & obsequio ætatem venerandus, Sed isthæc talia ad scopum, quem in præsentem teneo, non admodum videntur proficua: quare ipsorum curam aliis relinqvendam puto.

Illu.

Illuxerat dies Maji XXIX, qui istius hebdomadis cursu Saturno dicabatur. Et statim à prandio, circum circa prædictam urbem Vinariam in cœlo undiqve atræ & nimbosæ nubes circumgyrabant se, adeò ut totus poli tractus, ad horizontem adimpleretur, & una moles nubium post alteram irrueret. Tempestates cernebantur diversæ atqve immotæ primum, quasi exercitus aliquis aciem tentaturus. Post quartam pomeridianam audiebantur fragores absqve ulla intermissione. Post quintam horrifonus in aere clangor, (quid tum animi incolis fuisse sentis?) percipiebatur, quem frequens tonitru propter metum grandinis fulminisque ictus non parum formidabilem reddebat. Quamvis enim Vinariæ, grando non adeò ingens damnum dederit, parcius quippe decidens; aliis tamen in locis quascunqve fruges agrorum planè deperdidit; hujusmodi enim tempestas in quibusdam pagis ad horas quinque durans dissipare quid non valet? Alibi raræ & inusitatæ magnitudinis, alibi cuspidatim, in figura cochlearum alibi, ut gallinarum ova formata grando decidit, ut quoqve pecudes & oves in cratibus tum commorantes nihilqve tale metuentes interemerit; alibi tecta domorum scandulis operata confregit, fenestrasqve plurimas misere foravit atqve discussit. Ab hora 6. usqve ad matutinam tertiam (horrendum dictu) tonitrua fuere, nimbiqve cum fulgure & ignibus mixti sturnatim in terram decidere, ut nemo non Deum ad iudicium adesse, finemqve mundi instare crederit. Adeò clementia, ignis, aer, aqua, terra se permiscuere! Et cum aliàs tonitrua (ut putant) remittere solent, quando nubes sunt resolutæ, imberqve decidit, ut suprâ adduximus, hic planè nullus fuit finis, etsi ignis & imber acervatim continuò dilapsus fuerit, immixtaqve grando ad aliquot horas duraverit. Equidem Deus O. M. viridia terræ nascentia lætamqve campi segetem terrigenis ostenderat, e quibus tum temporis ob penuriam annonæ labo-

ranti Thuringiæ utiqve succurri potuisset: sed funditus periit, quicquid extitit in campo.

§. VI.

Sed distinctius de his agendum. Post horam modò dicti diei sextam pomeridianam, cum vis grandinum, nimborum & tonitru invaluisset, unoqve fulminis ictu duæ jam domus prostratæ, & in fossam, quâ mœnia urbis ambiuntur; dejectæ essent, Ilmus, fluvius exiguæ molis, derepentè intumescibat suprâ quàm credi potest, inde ex proximis colliculis, item per vias atqve declivia torrentes insolitæ magnitudinis adolvebantur. Procul verò omni dubio hæ undæ ex ruptione fœcundæ nubis, quam in confinibus accidisse crediderim, proveniebat. Statim portæ urbis superiores, nimir. Erfurtina & B. Virginis occupatæ, plateæ inundatæ, domus atqve cellæ adimpletæ sunt, ut nemo neqve pedes neqve eqves in publico agere, non vicinus vicino succurrere valeret. In his angustiis multi civium, alia non fruebantur luce, quàm quæ ex sibilantibus fulminum ictibus affulgebat, certi ultima subire. Protrahebatur scena feralis in noctis decimam, circa quam rabies undæ remittere non nihil & ad minora redire spatia videbatur, quamvis fulmina & fragores antiquum obtinerent. Simulac ista remissio animadverteretur, gaudia & júbila inter cives excitabantur: multi in genua procidere & Jovæ Liberatori vota nuncupare, alii teneram sobolem in chorum agere, & *Te Deum laudamus* &c. pleno ore incinere: vivere omnia, & in tuto navigare. Verum júbila intempestiva & gaudium minus diuturnum fuerat. Circa noctis quippe meridiem grandines recrudescabant, nimbi tanquam exercitus per quietem relictus, integris viribus ingruiebant. Torrentes ex superiori parte in urbem incurrebant, ex inferiori Ilmus invadebat, ut cujus vires in tantum interea fuerant auctæ, ut portam dictam *Das Regelschor* sibi subjeiret, hæcque sublimior iret. In cujus rei

rei memoriam adhuc hodiè post portam hanc linia nigricantes in nonnullarum domorum postibus conspiciuntur, indicantes sublimitatem, ad quam Ilmus excurrens tum adscenderit. Hæc mala prioribus multum graviora. Vinaria unda erat & Oceanus. Vinariam Vinariæ quæsiuisses.

§. VII.

Sub his omnibus unum notato imprimis dignum occurrit. Nimirum insolentia & feritas undæ apparuit ea, quam contendere cum aliis agrè valeas. Ipsa siquidem non solum in campo aperto instar furibundæ bestiaë grassata est, agrorum solum scindendo, hortorum delicias conterendo, sylvas & arbores frugiferas in plano nascentes eradicando, ingentia saxa loco movendo; sed etiam in locis habitatis, ubi ædium firmamenta se ei oppositura, ejusque immanem impetum cohibitura videbantur, desæviit in tantum, ut domus integras, satque magnas arriperet, quassaret, tolleretur, secum repareret. Etiam muris claudi se agrè ferebat: in cellis enim & conclavibus domorum sese motirabat, spumabat, fervebat, stridebat, planè admodum vini recentis, cum hoc calet maximè. Jurasses ei vim animalem, propemodum mentem inesse, quâ sentiret, quænam objecta iræ Numinis essent, qui invadendi, de quibus vindicta sumenda. Irruebat, instabat, premebat, non cessura, nisi superasse. Ejus altitudo, tanta erat, quandam terra post diluvium universale unquam vix viderat. Circa portam B. Virginis assurrexerat eò usque, ut imaginem B. Virginis in sublimi positam allueret, devenustaretque. Sumtu postmodum publico imago reparata, hisque inscripta rhythmis est:

*Diß Bild andeutet noch/wie vor/
Unser lieben Frauen Thor.*

His eventibus, quid supererat, nisi ut tota Vinaria
sub

subverteretur. Mors presentissima omnibus. Vicini vicinis, conjuges sibi invicem, parentes liberis valedicebant, liberi parentes amplexabantur. Quantum strepitus undæ permittebat, audiebantur intereuntium nenia: **Gute Nacht / lieber Ehe / Schatz; tausend gute Nacht lieber Vater / liebe Mutter / behüte dich GOTT / liebes Kind / ich fahre nun dahin / im ewigen Leben wollen wir einander wieder sehen / etc.** Alii auspicabantur cantiunculas, quas in usum extremorum didicerant: **GOTT der Vater wohn uns bey / etc. Nun bitten wir den heiligen Geist etc. Mit Fried und Freud ich fahr dahin etc.** & similes plures. In ipso autem verborum pronunciato domus una & ipsi cum suis absorbebantur. Ut in paucis exemplis multorum calamitatem exhibeam, addo. Civis Vinariensis, cui nomen Nicolaus Ose hujusque uxor, conspicientes domum suæ vicinæ, Reginae Heckerin / in medio alveo versari, hanc inclamant, oraret & DEO se commendaret: quibus ipsa respondit, agite, canamus. **Nun bitten wir den Heiligen Geist / etc.** illi assentiuntur. Dum prima vox, **Nun /** pronunciatur, ædes Osi cum ingenti fragore ruunt, ardebentur, nec rebus nec personis emergentibus. Custos pecorum Mellingenium quatuor alebat filiolos, quorum tres statim in accessu molis aquæ suffocabantur. Quartus, natu minimus, cum aquas istum in modum augeri cerneret, matrem sciscitabatur: mea mater: anne qui aquis submerguntur, etiam in cœlos pertingunt? Cui illa: si fidem in Christum retinuerint, utique. Ad quæ puellus: **Ei so wil ich gern ersauffen. Gute Nacht / lieber Vater / gute Nacht / liebe Mutter.** Ita verò submersus absorptusque fuit, Plura addere esset in proclivi. Sed properamus ad alia.

§. III.

Interiit in strage numerus hominum certe amplius, amplior varii generis pecorum, suppellectilium ineffabilis,

bilis cum intra Vinariam, tum in orbis agro & confinibus.
 Habeto Lector Benevole, brevem indicem: *Vinariae* sub-
 mersæ domus XLIV. suffocati homines LXV. in prædio
 Ducali suburbano XX. equi, XXVII. vaccæ lacti-
 geræ. VIII. vaccæ intactæ. XII. vituli ablactati, VI.
 boves saginati, XV. Capellæ, XVII, diversi sexus & ætatis
 sues, CXX. anseribus anatibus & gallinis non compu-
 tatis.

§. IX. X. XI.

Vinariæ superiori, ut & Ehringsdorffii domus
 XXXIII. horrea XII. stabula XX. homines XXVII. CCXC.
 diversarum pecoris specierum individua. Præterea mœnia
 parochiæ solidissima perforata, ponsque ingentis firmitu-
 dinis dejectus. Loquitur rem hanc lapis, qui prope pontem
 reparatum in viatorum se ingerit oculos, Super. Vinar. his
 verbis:

Die schrecklich grosse Wasserfluth/
 Welch war ein Straff und Gottes Ruth/
 Hat im 1613ten Jahr /
 Als der 29. Maji war/
 Hinweg geführet an diesem Ort/
 Ein steinern Brücken / und dann fort
 Der Menschen viel und Vieh ersäufft/
 So all der Imstrom mitgeschleift.
 Dieselb ganz neu ist wieder gebant/
 Von Holz zur Stell / wie man hier schaut/
 Im Jahr 1615. auffgeführt/
 Als Herzog Johann Ernst der Jüngeer
 regiert.

Joach. Kreich. P.

Mellingæ LVIII. domos, XL. horrea, CXI. diversa sta-
 bula, XXIV. homines, D. XVI. pecora.

Magde-

Magdale IV. domus unà cum stabulis & horreis XVI.
homines XXXIX. pecora.

Döbritschii LXXV. oves grandine perire in cratibus.
In Parochia *Sünderstadiensi* mit den Filialen *Lößnitz*
und *Göllnitz* VII. domus III. homines, XIII. pecora.

Götterni XIII. domus, XII. horrea stabula IX. homines,
LI. pecora.

Capellendorff II. homines III. pecora.

Apolda VII. domus eum horreis & stabulis XXIV,
pecora.

In Parochia *Buttelstadiensi* IX. domus cum horreis &
stabulis, XXVI, Im Filial *Weiden* III. domus, XXXV.
pecora.

Grossenbembrachii LXXX. domus, C. horrea, XXXIX.
homines.

Leibfeld. VI. pecora, *Gutmanshausen* IV. horrea V.
domus

Volsbergii XIII. domus, XXII. horrea XIV. stabula,
II. homines CXVII. pecora.

Klein Rüderstadii XII. domus IV. horrea VII. stabula,
VI. pecora.

Stâdii, IV. domus unus, XX. pecora.

Krauthemii XIX. domus, cum stabulis, XVI, homi-
nes, XXXIX. pecora Im Filia *Hegendorff* / I. vacca III. sta-
bula, I. horreum.

Marckvippachii V. horrea, II. stabula I. molendinum
petiit, V. pecora.

Schwerstadt III. domus, X. pecora.

Lehnstadii, XX. domus, XIX, stabula, III, homines,
XI. pecora, 100. Federviehe.

Buffart, I. poos, V. pecora.

Hammerstadii, II. homines, XXVI. pecora.

Tiefurti IX. domus, VII. homines LII. pecora.

Ulrichshalbii, XLIII, domus & horrea, IV. homines,
XI. pecora.

Fic

Fiedelbuse, VII. domus, XI. horrea, I. homo, IX. pecora.

Eberstadii, XXXVII. domus, XXIII, homines, LXXXV. pecora.

Grossen-Krumsdorfii, XXVI. domus, XVI. homines, CCCLXXVIII. pecora.

Dennstedt I. molendinum, VI. pecora.

Bercke, XXII. domus IV. pecora.

Ammersbahii, I. homo.

Ober- & Unter - Leitra, VI. domus, I. molendinum IX. homines.

Maua, XV. domus, XX homines.

Alia quamplurima, quæ unâ cum personis & domibus pessundata fuerunt, non recensemus. Quis enim enumeret?

§. XII.

Tonitrua ista, fulgura, grandines atque nimbi porro ab hora noctis 12. duravere ad tertiam usque, circa quam cœlum albescere, diemque redeuntem promittere incipiebat. Quam desiderata hæc lux istius tractus incolis acciderit: Tu cogita. Ferebat certè multis occasionem se ex rudibus destructarum ædium expediendi; aliis faciem loci, in quem abrepti fuerant, aperiebat; aliis detegebat fulcimenta, quibus nixi emergerent; aliis ripam commonstrabat: certè omnibus spem vitæ hucusque periclitantis salvandæ pariebat. Post ortum solis, procellis sensim decrescen- tibus, ut quibus alimenta nimbi non amplius preberent, resedit impetus diluvii, & terra, initio quidem in locis editioribus, postmodum & in declivibus, demum autem ubivis emi- nuit & liberata est. Non possum, quin hîc adjiciam exem- pla nonnulla manifestissimæ providentiæ, ut quæ in ipso ca- stigationis ictu viscera misericordiæ effundere gavisa est.

Toto isto tempore, quo procella sæviit, quamvis nullus propemodum urbis angulus non infestaretur, & aquæ Umi per fossam, quæ arcem Ducalem cingit, illaberentur

D

tur

1079
tur ipsius arcis humiliora concla via: non tamen ea penetra-
verunt in Cameram Archivi, in declivi quamvis sitam, neque
quicquam istorum Sacrorum attigere.

In Xenodochio suburbano, quod S. Laurentio di-
catum, accidit, ut 4. homines, qui conclave inferius infede-
rant, illic suffocarentur; alii vero numero XI. qui tene-
rant conclave superius, una cum ipso conclavi in sublime
tollerentur, per ligna per saxa portarentur, atque ad aedes
dictas des alten Nicolaen/ deponerentur. Has ipsi ingressi
servati sunt.

Civis cujusdam, cui nomen Nicolai Seyfarti, aedes
sublatae in altum, atque per iactum lapidis & amplius pro-
latae fuerunt, usque dum in horto Johannis Wächteri re-
clinarentur ad pyrum, cui trabes sese advolverant. Sub
lucem deprehensum est, non solum ex suppellectilibus nihil
peruisse, sed nec ollam nec vitrum loco suo dejectum, plera-
que insuper arida stetit.

Vixit tum Civis, nomine Hieronymus Mosa, artem
victoriam faciens in Aula Vinariensi. Hujus aedes jam an-
te molis aquae accessum subliminibus tactae, prostratae, &
in fossam arcis propinquam praecipitatae fuerant. Ipse pa-
terfamilias, tum febris laborans graviter, in fossam dejici-
tur, mergitur. Sed apprehenderat ille quicquam ex rude-
ribus domus suae, hocque ipsum tenuerat firmiter; quare
una cum ipso rursus emergebat. Hic cernit suam uxorem,
filiolum consobrinum & ancillam, sibi quasi in occursum
labi. Ancilla parietibus suppressa in ipsorum oculis fun-
gitur. Filiolus & ipse capite ac pedibus implicatur. Sed
eruitur tamen. Paterfamilias acutis unde ex ruderibus
confossus ictibus, largo manat sanguine. Aedibus suae vici-
nae propior factus una cum uxore, puelloque introit, inven-
tis linteis crasso filo contextis, quibus frumenta diluta im-
posita fuerant, se suamque tegit, delitescitque usque dum al-
terum diluvium, id scilicet omnium nocentissimum, ir-
rueret. En denuo aquae invalescentis vis ipsumprehendit,
cum

omnive uxore ac filiolo in camera, in qua federat, circumgyrat, ferme ad modum anatum natitabant. Denique Mosa, ægro quamvis & vulnerato vertice perforavit conclave superius, inque id adscendit, filiolum, quem mater linteo involutum ex collo hæctenus suspenderat, extrahit, matremque ipsam capillis prehensam (ipsa enim hoc consilium suppeditaverat) ad se attrahit. Sed neque hinc vitæ ipsorum, hujusque securitati satis prospectum videbatur: etenim unda ipsos, ut fugitivos, etiam eò persequeretur. Quare Mosa, inventâ forte fortuna clava quæpiam, parietem domus proximæ perfregit, perque foramina in eam unâ cum filio & uxore irrepit. Hic invenit cubile cum omni apparatu, in id se abjicit, & statuit fugæ non amplius indulgere, *sed ibidem aut servari aut mori.* Atque Dei ope servatus est cum suis. Filius, cui nomen Martinus, postmodum bonis literis consecratus, gradu Magisterii anno 1634. in inclyta hac Salana ornatus, sacris muneribus diversis in locis præfectus, inque patria demum Archidiaconus factus, multis annis fidelem Ecclesiæ Christi navavit operam. Vita functus est sub finem anni proxime superioris 1669.

Incola pagi, quem dicunt superiorem Vinariam, dum domi suæ agit, unâ cum domo abripitur, perque spatium, quod demetiretur jactus globuli è bombardâ, deportatus, tandem in Medium Ilmi deponitur, ibique tutam invenit mansionem, altero die inde extractus salvus ac incolumis, cum per omnem potentiam videretur fieri non posse, ut spes affulgeret, servatum iri homines.

Alius, cui nomen Philippi Voigt, cum domum suam subverti cerneret, apprehendit spondam cubilis, in qua cum uxore, sobole ac ancilla confedit, sponda pro navi usus, statim aquæ spondam impetu ingenti arripuerunt & abripuerunt. Voigtius non satis caute agens ex sponda prolabitur in undas, aquas ad tempus supernatat, & denique propellitur ad rudera stabuli collapsi, quæ portæ dictæ Das Hir-

ten Thor/erant propinqua, his innititur, animam Creatori suo commendans, & fata sua exspectans. Interea temporis uxor cum sobole atque ancilla intra spondam cubilis sui vecta eidem portæ cum ejulatione & clamoribus continuis appropinquat. In eo jam erat, ut sponda per portam eiceretur, & furori procellarum in alto traderetur. Hic præsentissimæ mortis facies sese offerebat. Ast inexputabili divina bonitate factum est momentò, ut trabium una & altera spondæ anteverteret, portæ se obvolveret & transitum prohiberet. Sponda ergò rejecta ad istud latus ac stabulum, in cujus ruderibus maritus hærebat, qui uxore & sobole, ancilla item ad se pertractis evasit unà cum ipsis.

Lehnstadii, in domo quæpiam oppidò humili, omniumque minimè munita procellis autem quam proxima, confluerant homines diversi sexus, diversæque ætatis, numero XXVII. Hi cum aquarum vim singulis momentis augeri cernerent, ex conclavi inferiori se receperunt in id, quod omnium erat supremum. Ibi itidem ab aquis deprehensi sunt, quin procellæ summa tecti dejecerunt. Nihil ergo certius rati, quam illicò sibi intereundum esse, in mutuos ruebant amplexus, necessarii necessarios, parentes liberis, conjuges conjugibus ultimum Valedicentibus. Uno ore incipiunt canere: **Mit Fried und Freud ich fahr dahin.** Ecce autem, eo ipso momento aquæ steterunt, sensim decreverunt, omnes isti servati sunt.

Ad manum sunt exempla longæ plura, quæ utique in medium nunc proferre valerem, nisi jam tum adducta abundè fidem facerent ei, quod paulo ante asserui; scil. Numen Opt. Max. in ipso gravissimi hujus excidii ictu infinitæ suæ misericordiæ non dememinisse, sed ejus documenta sane, luculenta dedisse. E quibus & hoc esse censendum est, quod multi eorum, qui in procellis egerant, & cum ultimis luctati fuerant, postmodum ultrò sint facti, se sensisse in mediis aquis, quod moles suorum corporum tanquam manu supposita, sublevata in superficie aquarum sustentata sit.

Ex

§. XIII.

Ex iis, quæ hæcenus exposita fuerunt, obscurum amplius non est, ecquænam loca effreni isto aquarum furore fuerint tacta, scil. nobilissima regio Thuringia, quæ suo jam sinu me fovet, cujusque aliqualem mentionem feci supra. Quamvis enim undæ se postmodum etiam in aliarum regionum faciem effuderint, ibi tamen æquè non sevierunt. Thuringiæ igitur præcipuam noxam intulerunt, hanc devastarunt, hujus incolas suffocarunt, domus ac supellectilia fregerunt, destruxeruntque. Ex omni autem Thuringia una sola Vinaria cum agro circumjacente inprimis est vexata, id quod ex indice stragis superioribus paragraphis descriptæ apparet. Hinc probabile judicatur, fractionem nubis fœcundæ, ex qua tanta aquarum vis provenerat, non procul à Vinaria, circa montana accidisse, indeque primo impetu in urbem irruisse.

§. XIV.

Damni, quod per diluvium istud regioni & inprimis urbi Vinariæ datum est, æstimationem facere, quis est tam temerarius, qui ausit? Nemo vel exactissimorum Politicorum hanc spartam sibi hæcenus sumsit. Reperti verò sunt, qui judicarunt, ipsam fœcunditatem soli tantopere exhaustam fuisse, ut sæculi cursu ne restitui quidem posset. Quod verò judicium, Dei gratiâ fefellit. Floret quippe hodiè, & jam ante plures annos effloruit Thuringia, pingvescit solum Vinariense, restitutus ager est. DEUS hunc ei florem servet.

§. XV.

Quid tandem infecutum sit hunc Cataclysmum, id, sed breviter, puto subnectendum esse. Altero die, qui mensis Maji 30. sed in ordine septimanæ Dominicus erat, undæ nonnihil subsidebant paulatimque dilabebantur. Vidisses omnem Vinariam colligere rudera, numerare funera, fletu & singultibus mali exantlati emetiri magnitudinem: deplorabant conjuges ablatam thori partem, parentes

tes recitabant ultima peritura sobolis verba, liberi orbitatem suam, domestici solitudinem accusabant. Verè luctuosa Vinariae erat facies. Nec minus in agro circumjecto planctus & gemitus exaudiebantur. Qvis enim est, qui hac legendo vel audiendo temperet à lacrymis: Tantum abest, ut ficcis oculis eadem perferre quis valuerit. Serenissimus tum temporis imperans Princeps, item prudentissimus Senatus Oppidanus prorsus nihil fecit reliqui eorum, quæ ad munus probi patris Patriæ videntur spectare. Jussu publico inquisitum fuit in nomina personarum, quæ desiderarentur, rudera subrutarum ædium fuere submota & perquisita, quò, si fieri posset, cadavera eruerentur. Missi sunt, qui in publicis viis, in declivibus viarum, in arbuſtis, quaquava versum iri poterat, inquirent, num periclitantes de vita alicubi hærent, ut istis succurreretur. Gloriosa memoriæ Princeps civibus ut & ruricolis ex summa munificentia ligna cædua est largitus, quibus unus novas instrueret ædes, alter distractas & laceratas repararet. Porro illis, quos malum præ cæteris presserat, pensio tributorum annua ad tempus definitum fuit remissa. Denique, ne unquam tantarum cladum intercideret memoria, jussu Eiusdem Serenissimi instituti sunt conciones anniversariæ, quæ ad nostrum hoc tempus usque perdurant. Scil. quotannis die 29. Maji habetur concio pœnitentialis publica, qua diluvii nostri recolitur memoria, & coctus mala istiusmodi deprecatur. Vulgus istas conciones appellat *die Wasser-Predigten*/magnaque cum attentione iis interest. Habita & hic Jenæ fuit eo anno concio hujusmodi à pl. rev. atque Excell. Dn. Joh. Majore SS. Theol. D. Prof. P. & Superintend. b. m.

§. XVI.

Cæterum is ipse annus etiam aliis eventibus clarus est. Evenit quippe eodem in Westphalia, Osnabruggæ, ut furor lævientiis Vulcani longè lateque omnia depopularetur: scil. splendidissimas basilicas, superba palatia, instructissimas

mas

mas domus una cum delitiis varii generis, prætio inæstimabili valentibus, absumeret. Thuringia quidem cum sua Vinaria in Insulam, sed Westphalia cum sua Osnabrugga in cinerem versa est. Illo ipso anno Ratisbonæ in Comitibus publicis Status Protestantes, se in exercitio Religionis concessio, turbari graviter ad imperatorem querebantur. Sub idem tempus Sigismundus Bathori, Dux Transsylvaniæ, obiit diem Pragæ, ibique nactus sepulturam fuit. Gloriosæ recordationis Princeps, Henricus Julius, Dux Brunsvicensis, itidem Pragæ moritur. Sic & gloriosus Princeps Ernestus, Marchio Brandenburgicus, Johannis Sigismundi Electoris Fratris, ultimum diem Berolini fecit. Idem annus emortalis fuit Qvirino Reutero, Theologo, *vid. Simon. Stenium in orat. funeb.* item Jodoco Lucio, Medico præstantissimo, *videantur Melchioris Adami vite Germanor. Medicorum p. m. 419.* item Rudolpho Schnellio, Viro in omni Philosophia versatissimo, *vid. eund. in vitis Germanor. Philosophor. p. m. 507.* Sed satis quidem de iis, quæ Diluvium Vinariense antecesserunt, ingressa & consecuta fuerunt.

CAPUT III.

SUMMARIA.

Politicus Medico similis, §. 1.

Ejus officium in prodigiorum, quæle cataclysmus, accessu, §. 2.

In prodigiorum duratione, §. 3.

In prodigiorum recessu, §. 4.

Subiectissimum pro salute inclyta Domus Saxo-Vinariensis, Vetus, §. 5.

Conclusio, §. 6.

§. 1.

Vi Politicum civitatis ipsius simillimum esse dicunt, atque id propter Medicum animorum salutant, si à veritate nil quicquam alienum committit.

mittunt. Sunt quippe capita numero plura in quibus Viro politico exactè convenit cum Medico, quæ citra ullum laborem recenseremus, nisi thematis nostri terminus nobis ante oculos versaretur. Medicus, ut unum hoc de officio ad damus, & præservat & liberat à morbis: Politicus civitatem à calamitatibus non minus præservat, quam liberat, quin præcipuum ejus munus, & laus prima in eo consistit, si mala civitatum imminetia prævidere, prævisa avertere valeat. Medicus etiam in illis morbis, qui τὸ θεῖόν τι habent, manum ægro non subducit, sed cum avertere non possit malum, id saltem agit, ut toleratu fiat facilius: Politicus in malis, quæ supra hominem sunt ut loquitur *Philos. 3. Et hic. Nicom.* Civitati non deest, sed cum hæc sua natura ita comparata sint, ut aliquando prævideri unquam vero averti nequeant, is id operam navat, ut civitas ne funditus perdat, sed, quamvis bene quassata, superet tamen ac emergat. Verum res hæc intellectu facilis est, & ab aliis alibi per membra comparationis oppidò multa diducta ac penitus excussa.

§. II.

Exercet politicus manum medicam in civitate cum aliàs, tum verò & in primis, ubi prodigiosi eventus ingruunt, scilicet cum Cataclysmi sæviunt, cum Vulcanus furit, cum fulmina undiqvaque grassantur. Nobis nunc de Cataclysmo sermo est. Hunc quia prævidere etiam perspicacissimi politicorum vix queunt, certum est, nec ipsos eum avertere valere. Quod si tamen aliqua regio, urbs aliqua, Cataclysmo familiariter urgeatur, munus politici exiget, ut superficiem soli ita attemperet, quò potissimus aquarum impetus per declivia ab arte data, tanquam per viam aliam, abducatur. Hoc fine fossas conficiat, munimenta mœnibus addat. Adjutus disciplinarum nobilissima, quam dicimus ingeniariam. Ast ubi Cataclysmus infreqvens est, in ejus accessu politicum decet animum in omnes eventus præparatum ostendere, cives, si locus sit, monere? nisi locus

mo-

monendi, quantumcumque potest, juvare. Consilia ex arena sæpè hic optima. Maximè prospiciendum est Bibliothecis publicis, Archivis, Basilicis &c. si qua ope his succurri possit, efficique, ne unda eò pertingat. Inde ex Schola superstitionis, Papatu, ad nos traducta est opinio, ubi Evangelium S. Johannis superstitione contra vim tonitruum de collo suspenditur, perhibeturque, tempestates, item Cataclysmos averti posse displotione tormentorum, & pulsu grandiorum campanarum. Quæsi veris, annon è munere politici sit, ad hæc confugere media? nos dicimus, equidem per sonum campanarum, murmurque tormentorum aërem contremiscere, non nihil rarefieri, nubes solvi, & tempestates emolliri posse. Ast verò eam in campanis atque tormentis vim, quam gens Pontificia credit, nos non agnoscimus. Gens Pontificia campanas & tormenta sacri baptismatis fonte abluit, hos ipsos in usus, à quo sacramenti longe sublimissimi abusu nos nostrates dehortantur Doctores, quos jure sequimur meritoque.

Von den abergläubischen Wetter-Läuten integra extat constitutio Electoralis Sax. de an. 1573, articulo 39. hæc nimirum: **Sonderlich aber soll das Abergläubisch und Abgöttische Wetterläuten / (Der Ursach die Glocken im Papstthum / mit lästerlichem Mißbrauche der Stiftung Christi getaufft werden daß sie die Krafft haben sollen den Hagel und schädliche Wetter abzuwenden) wo es noch im Brauch / abgeschaffet und nicht gestattet / dargegen aber das Volck zur Buß und Christlichem eiferigen Gebete vermahnet werden, daß durch der Zorn Gottes gestillet und solche Plagen abgewendet werden mögen.** Aliàs de campanis hi circumferuntur versiculi.

Funera plango; fulgura frango; sabbata pango.

Excito lentos; dissipo ventos; paco cruentos.

quos obiter saltem adduco.

§. III.

Postquam rigor prodigiorum invaluit, nostraque ci-

E

vitas

vitas in angustiis suis desudat, certum est, à Viro politico exigi, ut & tum suorum gerat curam. Quid autem ipsi in primis faciendum, præceptis definiri vix potest. Variant circumstantiæ prodigiorum, in specie Cataclysmorum, in tantum, ut ne duo quidem allegari possint exempla Cataclysmorum, quæ præcipuas circumstantias habuissent easdem. Hinc iterum ad prudentiam politici extemporaneam, huiusque iudicium subactum est confugiendum. Historiam si consulas, deprehendes, nullos politicorum in medio æstu calamitatis manus ad astra tulisse, Numen vocasse in auxilium, atque sic malum declinasse. Alii invenerunt media civilia, effregerunt muros, undisque exitum parârunt; alii dejecerunt domus paucas, ut plerasque servarent. Reperti etiam sunt, qui ad illicita delaberentur: scilicet cum flectere nequirent Superos, studuerunt movere Acheronta, incantamentis & carminibus iram Numinis pelere conati. Hos postremos, quamvis nolimus negare, apparenter malum mitigasse, & inducias impetrasse, Deo ipsorum incredulitatem permittendo labi in sensum reprobum: id tamen negari nec potest, nec debet, verè hos non consultasse suis, sed aliquando turpiter confusos fuisse, aliquando gravio rem civitati reatum attraxisse.

§. IV.

Evasit jam civitas, liberata urbs est: quid muneris ergò redit in politicum; scilicet prima cura esto operum necessitatis. Eruantur ex ruderibus corpora civium prolapsorum, inquiraturque, num ullibi locorum supersit, qui cum periculo colluctetur. Politicus Pater Patriæ est, sed Patris prospicere vitæ sobolis, amplexari cadaver extincti filii. Hinc ad terminos regionis, portasque urbis adque muros armatus stet, qui caveat, ne hostis incurrat, antequam vulnera nostra colligata sint. Porro eatur ad altaria, Numenque ostensum devoto cultu civitati reconcilietur. Ulterius si ex Archivis unum vel aliud à Vulcano aut Neptuno absumtum sit, id, quam fieri potest, accuratissimè dissimu-

simu.

simuletur, ne scil. pars adversa nos hinc urgeat. Imò civibus ex publico ad vestitum, victum, reparationem ædium &c. fiant erogationes: Incredibile est, quantum hæc munificentia Statui proffit. Nullum est vinculum, quod subditos arctius præsentis statui obstringat, atque subsidium in isto necessitatis casu præstitum. Cumque hujus generis calamitates & prodigia nunquam non sint prænuncia futuræ majoris calamitatis, quemadmodum constat, Diluvio Vinariensi successisse torrentem diuturni & cruenti illius belli Germanici: ideo Politicus futurum prospiciat, omen accipiat, se aut depellendæ, aut ferendæ calamitati paret. Denique calamitatis publicæ erigatur mnemosynon, idque vel in animo civium, vel in loco aperto & edito. In animo civium, ut si conciones anniversariæ instituantur, (*Wasser- oder Feuer-Predigten*;) quod Vinariæ factum fuisse supra scripsi: vel festa solennia in memoriam servatæ urbis, cujusmodi est illud festum scholasticum Numburgensium, dictum *Das Kirchfest* / cerasis maturescentibus, quod ibid. instituitur, &c. In loco vero publico & edito, si monitoria, v. g. porticus, columnas, cruces &c. erigat. Hæc ego de officio Politici circa eventus prodigiosos, tanquam in idea quadam exhibeo. Quod si cui allubescat, ea ipsa in exemplo consummato intueri, is mihi inspiciat acta Serenissimæ Aulæ, prudentissimi que Senatus Vinariensis, de quibus exigua nonnulla capitis superioris §. penult. attuli.

§. V.

Ego hic ad vota divertor subjectissima:
DEUS, bonitate Optime, potestate Maxime, Tuam infinitam Majestatem modis quas mens concipere potest, & lingua profari, exquisitissimis celebros, quod Serenissimam Domum Saxo-Vinariensem, illam puræ religionis nutriculam, artium receptaculum, justitiæ officinam, atque in eadem Serenissimos Celsissimosque Principes ac Duces, Dominum JOHANNEM ERNESTUM, DN. JOHANNEM GEORGIUM, DN. BERNHARDUM, Fratres

Germanos; Duces Saxoniae, Juliaci, Cliviae ac Montium, Landgrafios Thuringiae, Marchiones Misniae, Principali dignitate Comites Hennebergiae, Comites Marcae & Ravensburgi, Dynastas Ravensteinii &c. Veritatis Evangelicae Adsertores gloriosissimos; Reipubl. literariae ac Musarum Atlantes indulgentissimos, Principes meos clementissimos, Nutritores longe munificentissimos, hactenus ab omni malignantis fortis ictu salvos praestiteris atque incolumes. Serva, Domine, Unctos Tuos & in posterum imple cordis Ipsorum desideria, indulge consiliis Eorundem successus. Averte mala quaevis, affunde bona omnia, Vigeat RUTA SAXONICA usque ad finem saeculi. Nunquam desit ex ipsis, qui sedeat in throno Patris sui coram Te. Vivant! Floreant! fructus ferant!

§. VI.

Haec sunt dicta in praesentiarum. Dicat forte aliquis: amphora coepit institui currente rota, cur urceus exit? is responsum velim sibi habeat notum illud proverbium: efficitur pro opibus nostris moenia. Amplius ac elegantius, tersius atque accuratius disputaturo *an eadem* sincerè gratulabor, nequaquam invidebo. Occasione lectionis responsi cujusdam, quod mens. sept. an. 1613. quo cataclysmus noster contigit, in Collegio Juridico hujus Academiae datum fuit, & Dn. D. Richtero, Ordinar. b. m. in tract. de success. ab intest. sect. 2. n. 5. proæm. affertur, animum induxi, *De alluvione, vi fluminis, de insula, alveo, & inundatione*, materiis utilissimis, quæ §. 20. 21. 22. 23. & 24. Inst. de rer. div. nec non Dig. & Cod. continentur, cum Deo & die, etiam vires periclitari, adeoque propositam hanc Historiam juridice exhibere disputandam. Hac vice abrumpendum!

DEO SIT LAUS ET GLORIA.

CO-

COROLLARIA,

pro uberiori exercitio adjecta.

I.

Non semper, qui tacet, consentire videtur.

II.

Conscientia erronea obligat.

III.

Impossibile etiam est obligatio.

IV.

Etiam cum *Sua* adulterium quis committere potest.

V.

Non semper videndum quid dicatur, sed & interdum, quis dicat.

VI.

Potest Titius strenue mentiri, & nihilominus verum dicere.

VII.

Consolatio non principium, sed conditio actus moralis est.

VIII.

Principia practica omnium prima sunt: Bonum fac;
Malum non fac.

IM-

IMpetu terribili se præcipitabat ab axe
Cælesti prægrandis aquæ vis, prorsus inundans
 Urbem *Vinariam*, varios pagosqve. *Stupendam*
 Hanc rem proponis *docte præstantibus ausis.*

Per-Eximio Dn. CELIO J. U. Cultori solertissimo
amicâ m. & m. gratulatur

JOHANN. VOLK. Bechman / D.
 Antecessor, designatus Academiae Rector,
 & h. t. Collegii Juridici Decanus,

CELIO,

POLITISSIMO HUIUS DISPUTATIONIS AUTHORI,

Sacræque Themidos Cultori egregio,

Amico meo honorando, & officiorum promptitudine

multis hætenus modis de me bene merito,

Affectum suum hisce declarare, insimulque studiorum successus
felices exoptare voluit

PETRUS PANCRATIUS Krauß / J. U. D.

Curiae Provinc. Saxon. Jen. Advoc. Ordin.

T*Andem edis specimen, Doctorum pulpita scandens,*

Assiduus versus qui monumenta Sophum.

Pergere perge viam hanc alacris. Sic itur ad astra!

Infraßtum studium præmia digna manent.

U*T Thuringiaces Terras numerosa fluentia;*

Sic Te Parnassi multa rigavit aqua.

Gratulab. deprop.

ERHARDUS WEIGELIUS, Mathem.

P. P. Alumn. Inspector, h. t. Facult. Philos.

Decanus.

VIRO-

39
VIRO-JUVENI

& eruditione, & moribus, & pietate oppido conspicuo,
**DN. GEORGIO HEINRICO
CELIO,**

Politic. & Jurium Studio assiduo,
SERENISS. SAXO-VINARIENSIVM DUCVM,
DOMINORVM MEORVM CLEMENTISSIMORVM,
optimæ frugi Alumno,

cum
primitias laborum Academicorum,
DILUVII THURINGIACI DELINEATIONEM,
suopte Marte elaboratam
ederet,

*Numen Præsens, Gratiamque Munificentissimorum Nutri-
torum integram, perpetuam,
cum amica gratulatione
precab.*

Cœlum Te, Celi genuit, Cœlo Tua Cura
Sunt. Cœlo fides, Cœlicus & fueris.

Imque f.

GEORGIUS GOEZIUS,
Moral. Prof. Publ.

DILECTISSIMO GENERO SUO,
DN.

GEORG. HEINRIC. CELIO,

hodiè N. P. C. & Acad. Jenens. Registratori dignissimo,
cum Cataclysmum suum Thuringiacum limatius
denuo ederet,

τὸ εὖ!

BERNHARDUS Müller/ Rhodæ
Pastor & Adjunctus.

Quem descripsisti, cataclysmus monstrat abunde
Pressuram duram, quæ celeranter erat!

Faxit

Faxit Iova potens nunquam vexetur ab astris
Terra; malum nunquam pestiferum remeet!

*Pereximio, Præstantissimo atque Doctrina & Pietate ornatissimo
Viro-Juveni,*

DN. GEORGIO HEINRICO CELIO,

Philosoph. & Juris utriusque Studiofo indefesso,
amico nostro honoratissimo,

S. D.

Commensales,

Innumeris, amice & consaline spavissime, iisque varii generis
malis agitatum semper & vexatum fuisse Thuringiam no-
stram, testantur Annales, loquitur experientia, adeo ut nover-
cantis nature furor, tractis in auxilium fere omnibus suis copiis,
(elementa putamus) suas contra eam vires experiri voluisse videa-
tur. Nam, ut volubilis fortune ludibria taceam, modo nobi-
lissima ejus membra tantum non penitus hinc inde cineribus con-
tumulata amissam pulchritudinem, perditas opes, ægerrimè o-
lim reparandas deplorant. Modo calamitates spem agricolarum
decollasse, grandinibus luxuriantem obruentibus segetem effece-
runt. Modo Martis torva facies adoptiva adjuncta oculis, prob!
cogitando horrescimus, tuum, ô dulcissima Thuringia, inspexit,
dicamus, an penetravit centrum, inde sophismatum nescimus
quorum, emittuntur radii, peripheriam prætensionem circulo
amplificaturi. Modo pestiferam grassari lucem, & aliquot ho-
minum centurias ad plures missas vidimus, audivimus, aere su-
am salubritatem denegante. Modo Neptunus solitam periclita-
turus violentiam impetu horribili reclusit cæli catarractis ingen-
tem aquarum molem suppeditantibus nostram adortus est Thu-
ringiam. Id quod uberius chartâ tua, Amice honorande, de-
monstras doctissima. De quo labore feliciter exantlato luben-
tissimi tibi gratulamur, insimulque felicissimos studiorum tuorum
successus, Patronos pariter atque Promotores precamur
munificentissimos. Vale. Jena d. 12. Jan. repara-
ta salutis, M. DC. LXX.

FINIS.

CA
T

DN.
WICHM
HAC

PATR
IN A

GEOR
Crim

MUS
IS,

the

indultu,

DEZII,
RACT. IN
BLICI

RIS SUI
I,
ORUM

CELIUS,
ko-Vinar.

